

Ірина Анатоліївна МАРКІНА

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту,
Полтавська державна аграрна академія
E-mail: irisla7@ukr.net

Олена Михайлівна ОВЧАРУК

здобувач, кафедра менеджменту,
Полтавська державна аграрна академія
E-mail: elena200781@gmail.com

**ФОРМУВАННЯ АНТИКРИЗОВОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ ПІДПРИЄМСТВ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ**

Маркіна, І. А. Формування антикризового інноваційного профілю підприємств агропродовольчої сфери [Текст] / Ірина Анатоліївна Маркіна, Олена Михайлівна Овчарук // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 4. – С. 233–240. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. У процесі формування конкурентного ринку й механізмів економічного розвитку в Україні склалися диспропорційні умови господарської діяльності підприємств. Значною мірою негативні тенденції і перетворення вплинули на функціонування підприємств агропродовольчої сфери. Протягом останніх років фінансовий стан більшості підприємств агропродовольчої сфери України залишається нестабільним. Для підтримки платоспроможності й конкурентоспроможності підприємств необхідно дослідити особливості антикризового управління, виявити причини та фактори виникнення кризових ситуацій і сформувати антикризовий інноваційний профіль, який є особливо актуальним при посиленні зовнішнього впливу на розвиток підприємства.

Метою статті є аналіз і дослідження елементів системи формування антикризового інноваційного профілю підприємств агропродовольчої сфери.

Результати. Визначено необхідність структуризації підприємств агропродовольчої сфери регіону на типові й центри інтеграції, що є актуальною основою технологічної платформи. Запропоновано систему критеріїв для пошуку сильних і слабких сторін технологічної платформи. Проведено PRESTCOM-аналіз системи антикризового управління підприємств агропродовольчої сфери на інноваційній основі. Досліджені сценарії впливу зовнішнього середовища на технологічну платформу як основу інноваційного профілю підприємств агропродовольчої сфери.

Висновки. Отримані результати дослідження вказують на те, що сучасна методика аналізу антикризового управління підприємств агропродовольчої сфери потребує удосконалення через слабоструктурованість у формуванні їх інноваційного профілю. Подальші дослідження будуть спрямовані на комплексне вивчення даного питання й практичне застосування його результатів.

Ключові слова: антикризове управління, інноваційний профіль, підприємство агропродовольчої сфери, технологічна платформа, критерії.

Iryna Anatoliivna MARKINA

Doctor of Sciences in Economics, Professor, Head of Department of management,
Poltava State Agrarian Academy

Olena Mykhailivna OVCHARUK

Postgraduate student, Department of management, Poltava State Agrarian Academy

**FORMING AN ANTI-CRISIS INNOVATIVE PROFILE OF ENTERPRISES IN AGRO-FOOD
SECTOR**

Abstract

Introduction. *There were disproportionate conditions for enterprise's economic activity in the process of forming a competitive market and mechanisms of economic development in Ukraine. Mostly, a negative tendencies and transformations have affected on functioning of agro-food enterprises. In recent years, the financial situation of most enterprises in the agro-food sector of Ukraine remains unstable. In order to maintain the solvency and competitiveness of enterprises, it is necessary to study the features of crisis management, to identify the causes and factors of crisis situations and to form an anti-crisis innovation profile, which is especially relevant in increasing the external impact on enterprise development.*

The purpose of the article is to analyze and study the system's elements of an anti-crisis innovative profile of agro-food sector enterprise.

Results. *The necessity of structuring the agro-food sector enterprises of the region into the type and integration centers, which is the actual basis of the technological platform, was determined. A system of criteria for finding the strengths and weaknesses of the technological platform was proposed. PRESTCOM-analysis of the crisis management system of agro-food sector enterprise on the innovative basis was conducted. Scenarios of the environmental impact on the technological platform, as the basis of the innovative profile of agricultural enterprises are investigated.*

Conclusions. *The obtained results of the research indicate that the modern method of analysis of crisis management of agro-food sector enterprise needs improvement due to poor structuring in the formation of their innovation profile. Further research will be aimed at a comprehensive study of this issue and the practical application of its results.*

Key words: *anti-crisis management, innovation profile, agro-food sector enterprise, technological platform, criteria.*

JEL classification: M 11; Q 16

Вступ

У процесі формування конкурентного ринку й механізмів економічного розвитку в Україні склалися диспропорційні умови господарської діяльності підприємств. Значною мірою негативні тенденції і перетворення вплинули на функціонування агропродовольчої сфери. Протягом останніх років фінансовий стан більшості підприємств агропродовольчої сфери України залишається нестабільним. Для підтримки платоспроможності й конкурентоспроможності підприємств необхідно дослідити особливості антикризового управління, виявити причини та фактори виникнення кризових ситуацій, що є особливо актуальним при посиленні зовнішнього впливу на розвиток підприємства.

Основні теоретичні положення антикризового управління викладені в працях вітчизняних і зарубіжних вчених: Є. О. Григоренко, В. В. Джеджула, О. І. Драган, І. Ю. Єпіфанова, Н. С. Захаренко, Ю. В. Калюжна, Н. О. Оранська, Г. С. Черноіванова й інших науковців. Проблемам розвитку підприємств агропродовольчої сфери присвячена значна кількість наукових публікацій, серед яких слід варто виділити праці таких авторів як: А. Д. Бергер, В. А. Бондар, М. В. Гладій, Ю. В. Дьяченко, С. М. Карпенко, Д. В. Маховський,

М. П. Сичевський, І. О. Седікова. Вищезазначені автори в основному досліджували окремі аспекти антикризового управління й вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на формування кризових ситуацій на підприємстві. При цьому слід відмітити відсутність комплексної оцінки кризового стану на підприємстві, оцінки впливу інформаційно-інноваційної складової розвитку на ефективність антикризового управління й єдиного визначення елементів категоріального апарату антикризового управління для формування антикризового інноваційного профілю підприємств агропродовольчої сфери, що потребує подальших наукових досліджень.

Мета та завдання статті

Метою публікації є аналіз і дослідження елементів системи формування антикризового інноваційного профілю підприємств агропродовольчої сфери. У межах досягнення мети виокремлено такі завдання:

- визначити елементи структуризації підприємств агропродовольчої сфери регіону;
- узагальнити критерії для пошуку сильних і слабких сторін технологічної платформи;
- провести PRESTCOM-аналіз системи антикризового управління підприємств агропродовольчої сфери;
- дослідити сценарії впливу зовнішнього середовища на технологічну платформу як основу інноваційного профілю підприємств агропродовольчої сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження

Підприємства агропродовольчої сфери можна умовно розділити на типові й центри інтеграції, що є актуальною основною технологічною платформою. Узагальнити ситуацію для технологічної платформи і на ринку, побачити шанси й загрози допоможе SWOT-аналіз через визначення слабких і сильних сторін технологічної платформи та її конкурентів. Процес такого аналізу охоплює три етапи: ідентифікацію сильних і слабких сторін; ідентифікацію шансів і загроз та відображення їх з точки зору слабких і сильних сторін технологічної платформи; пошук можливості діяти на межі відповідних характеристик підприємств технологічної платформи і його конкурентів.

Схему SWOT-аналізу технологічної платформи наведено на рис. 1.

Оточення ТП		Шанси			Загрози		
		1	2	3	1	2	3
Сильні сторони	1	впровадження антикризових інновацій на підприємствах агропродовольчої сфери			іноземні конкуренти		
	2						
	3	Внутрішнє середовище ТП	Зовнішнє середовище ТП				
Слабкі сторони	1	складність формування технологічної платформи			політична, правова та фіскальна непередбачуваність		
	2						
	3						

Рис. 1. Аналіз шансів і загроз, сильних і слабких сторін підприємств технологічної платформи

Сильні сторони повинні перевищувати слабкі, а можливості перекривати загрози для створення технологічної платформи на базі центра інтеграції. Ідентифікація сильних і слабких сторін технологічної платформи полягає в оцінюванні окремих факторів в системі інформаційного забезпечення антикризового управління. Для адекватного відображення ситуації такий аналіз повинен використовувати дані попереднього аналізу; здійснюватися послідовно представниками різних підрозділів; доповнюватися думкою клієнтів, аналітиків, консультантів, експертів. Сильні і слабкі сторони оцінюють стосовно конкурентів і умов зовнішнього середовища. Запропонова-

но для пошуку сильних і слабких сторін технологічної платформи використати таку систему критеріїв (табл. 1).

Таблиця 1. Пошук сильних і слабких сторін створення технологічної платформи (з умовними значеннями)

Сфера пошуку	Слабкі сторони (значення)			Сильні сторони (значення)		
	велике	середнє	мале	велике	середнє	мале
Рівень економічної безпеки (криза)			*			
Система маркетингу				*		
Товар (послуга)				*		
Ціна	*					
Дистрибуція				*		
Просування				*		
Персонал	*					
Клієнти				*		
Репутація				*		
Ринок:						
– частка					* (>15 %)	
– географічне охоплення				*		

Застосуванню SWOT-аналізу повинен передувати аналіз з використанням поширених у розвинутих країнах методів PEST і PRESTCOM. Одержаною з їх допомогою ринковою інформацією послуговуються для з'ясування шансів і загроз підприємству на ринку.

Аналіз PEST (political, economic, social, technological factors) полягає в ідентифікації й оцінюванні політичних, економічних, соціально-культурних, технологічних чинників [1, 2]. Зовнішнє середовище створення технологічної платформи характеризується політичною нестабільністю, фінансово-економічною кризою (зменшення ВВП, девальвація й інфляція гривні), соціальною кризою, низьким рівнем впровадження інноваційних технологій в агропродовольчій сфері України.

Метод PRESTCOM (regulatory, competition, organizational market factors) охоплює аналіз регуляційних, конкурентних, організаційних, ринкових чинників [3, 4, 5]. Він дає змогу побачити загальні чинники (як в агропродовольчій сфері, так і на міжнародному ринку), які впливають на діяльність технологічної платформи, встановити основні тенденції, на які потрібно звернути увагу при проектуванні стратегії і в поточній діяльності (табл. 2). Вибір послідовності аналізу залежить від рівня кризового стану середовища: у стабільному середовищі його починають із технологічної платформи; у нестабільному – з аналізу її особливостей, щоб побачити технологічну платформу в нових умовах.

Проте, слід зробити зауваження. Стратегічний аналіз виконується не для технологічної платформи як такої, але для потреб управління підприємствами агропродовольчої сфери – засновниками й іншими учасниками. При визначенні ключових факторів зовнішнього середовища запропоновано проводити аналіз чутливості за допомогою сценарного підходу. Розробка сценаріїв як важливий елемент стратегічного планування і прогнозування на методологічній базі аналізу чутливості допоможе сформувати антикризовий інноваційний профіль підприємств агропродовольчої сфери. Система сценарного планування починається зі сценарної оцінки варіантів майбутнього фінансово-економічного стану й стану економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери.

Цей метод застосовується для стратегічного управління процесами з високим рівнем невизначеності. Аналіз сценаріїв (сценарний аналіз) – метод прогнозування, він полягає в поділі всієї сукупності можливих подій на декілька груп й у визначенні логічної послідовності наслідків для кожної групи подій. Застосовується у разі, якщо

ймовірність виникнення різних подій майже однакова й існує необхідність заздалегідь обрати стратегію дій в рамках кожного сценарію. Методологічно, сценарій – це можливий набір подій, що визначає розвиток тих чи інших факторів, які впливають на результат діяльності. Онтологія сценаріїв – це опис властивостей, меж розподілу й взаємозв'язків об'єктів сценарного підходу [6]. Аналіз довів, що треба розрізнити два аспекти в характеристиці сценаріїв впливу зовнішнього середовища на розвиток технологічної платформи: визначення й оцінювання головних параметрів антикризового розвитку технологічної платформи; ствердження, що працівники своїми рішеннями можуть впливати на майбутній розвиток технологічної платформи.

Таблиця 2. Аналіз PRESTCOM

Чинник		Рівень	
		мікросередовище	макросередовище, міжнародне середовище
P	Політичні	Політика уряду, політична стабільність, податки (стисла характеристика)	Позиції щодо міжнародних підприємств (стислий опис)
R	Регуляційні	Внутрішні правові норми (стислий опис)	Правові норми регулювання міжнародної торгівлі, діяльності мас-медіа, відносин між країнами (стисла характеристика)
E	Економічні	Споживчий попит, економічний розвиток, інфраструктура, стабільність валюти (стисла характеристика)	Фінансові структури, розвиток мас-медіа, курси валют (стисла характеристика)
S	Соціальні	Культура, цінності, стиль життя, норми і поведінка, етичні і моральні стандарти (стисла характеристика)	Культура, ставлення до іноземних фірм (стисла характеристика)
T	Технологічні	Телекомунікація, інформаційні технології (стисла характеристика)	Доступ до спеціальних знань і їх трансфер із закордону (стисла характеристика)
C	Конкурентні	Інтенсивність і різноманітність конкуренції (стисла характеристика)	Пошук кадрів, відмінності в структурі витрат (стисла характеристика)
M	Ринкові	Витрати на сировину, попит, обсяг (потенціал) ринку, фаза життєвого циклу, застосування і функціональність продукту, демографічна структура (стисла характеристика)	Масштаби виробництва, канали дистрибуції, ланцюг пропозиції, медіа з глобальним покриттям, змінність очікувань споживачів (стисла характеристика)

В залежності від поставленої мети створення технологічної платформи існує чотири типи сценаріїв [7-12]:

- візуальний: описується бажане, ідеальне майбутнє. Використовується в разі потреби у розробці детальної характеристики найбільш бажаного вихідного результату антикризового розвитку;

- проектний: приймаються найкращі припущення щодо очікуваного майбутнього. Використовується в разі потреби в аналізі можливих наслідків антикризового управління;

- маршрутний: визначаються шляхи досягнення майбутнього з теперішнього з використанням порівняння теперішнього з бажаним сценарієм майбутнього (візуальним). Використовується для вироблення детального розуміння послідовності процесу, що виконуватиметься;

- альтернативний: порівнюються варіанти з використанням багатьох сценаріїв: візуального, проектного й маршрутного типів. Використовується для створення нових знань щодо багатьох можливих імовірних станів.

Інформаційне забезпечення технології побудови сценарію й аналізу ризиків технологічної платформи повинно містити такі елементи:

- Визначення обмежень інформаційної системи технологічної платформи.
- Визначення можливих користувачів інформаційної системи технологічної платформи.
- Визначення інформаційних потоків.
- Встановлення факторів невизначеності. Це вимагає обмеження щодо отримання потрібної інформації в межах технологічної платформи.
- Створення баз первісної інформації.
- Вибір критеріїв перевірки інформаційного забезпечення: точність і достовірність.
- Розробка інформаційного забезпечення навчання.
- Визначення подальших потреб технологічної платформи задля забезпечення антикризового управління.
- Прийняття рішення щодо інформаційного забезпечення.

Науково обґрунтовано удосконалення системи інформаційного забезпечення для центру інтеграції (рис. 2).

Рис. 2. Організаційна структура забезпечення інформаційної безпеки в контексті антикризового управління підприємствами агропродовольчої сфери

Інформаційне забезпечення технологічної платформи задля потреб антикризового управління матиме такий вигляд (рис. 3).

Інформаційна система технологічної платформи складається з таких елементів:

- міжнародні мережі трансферу технологій – підключення до систем міжнародного трансферу технологій для апробації і впровадження конкурентоздатних розробок;
- депозитарій технологічних розробок й антикризових проектів – розробка, програмна реалізація бази даних інноваційних розробок і технологій;
- науковий парк (технологічний парк) як інформаційна підсистема – інформаційне забезпечення інноваційних антикризових проектів;
- науково-дослідницький підрозділ – проведення аналітики (SWOT, PEST, сценарний аналіз), підготовка та супровід апробації.

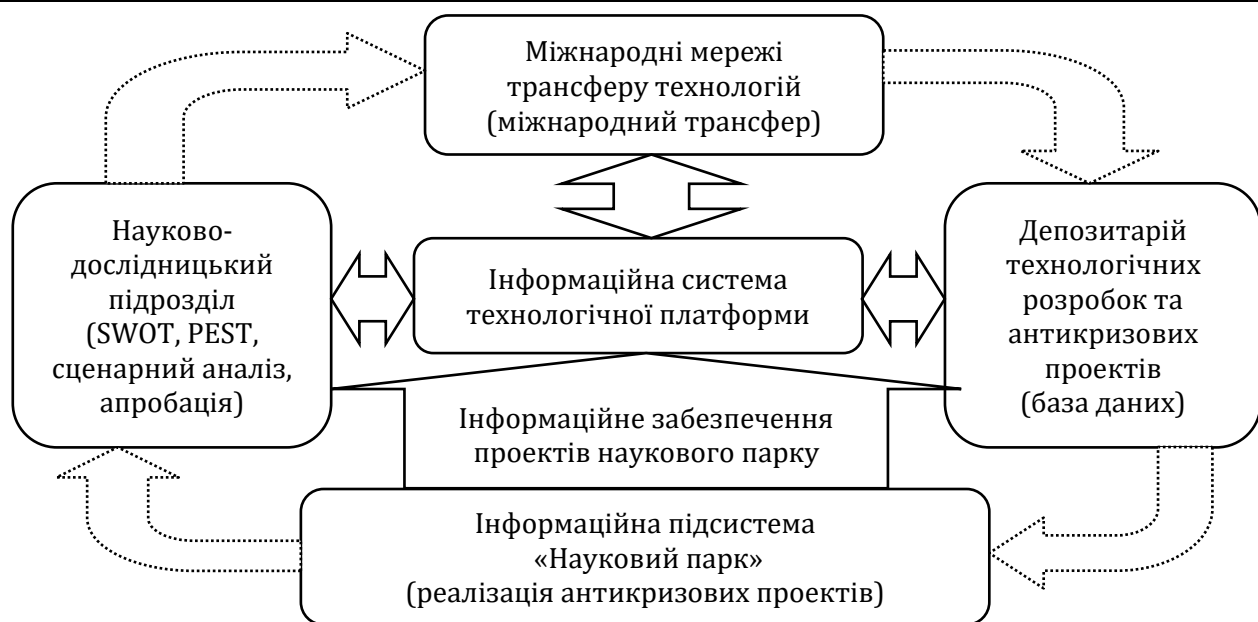

Рис. 3. Схема інформаційного забезпечення антикризового управління підприємствами агропродовольчої сфери з використанням комунікаційних інструментів технологічної платформи

Висновки та перспективи подальших розвідок

Створення системи інформаційного забезпечення антикризового управління підприємствами агропродовольчої сфери на базі технологічної платформи з одного боку забезпечить дифузію інновацій, а з іншого боку – взаємний контроль серед підприємств над інформаційною безпекою один одного. Технологічна платформа виступає інтегратором інформаційної системи, яка об'єднує складові інноваційної інфраструктури й формує антикризовий інноваційний профіль для підприємств агропродовольчої сфери.

Список літератури

1. Бергер А. Д. Сучасні тенденції розвитку м'ясопереробної галузі України. *Інтелект XXI*. 2017. № 1. С. 41-51.
2. Григоренко Є. О. Моделювання інформаційно-інноваційного механізму антикризового управління машинобудівними підприємствами на основі теорії нечіткої логіки. *Економіка і регіон*. 2014. № 6 (49). С. 60-66.
3. Гладій М. В., Сичевський М. П. Функціонування м'ясопереробної галузі України в глобальній продовольчій системі. *Вісник аграрної науки*. 2018. №5 (782). С. 5-11.
4. Захаренко Н. С. Удосконалення підходу до формування системи прогнозування антикризових заходів управління на промислових підприємствах. *Молодий вчений*. 2017. № 6 (46). С. 434-438.
5. Калюжна Ю. В. Експрес-діагностика кризового стану підприємства з метою визначення різновиду банкрутства. *Вісник ДНУ. Серія Економіка*. 2014. Вип. 3. С. 60-67.
6. Черноіванова Г. С. Аналіз стану інноваційної діяльності та розвитку інноваційної праці. *Технологический аудит и резервы производства*. № 3/4(29). 2016. С. 8-12.
7. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Оранська Н. О. Оцінювання ефективності антикризового управління підприємства за умов інноваційного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 11. С. 10-14.
8. Драган О. І. Запровадження технології аутсорсингу для удосконалення бізнес процесів підприємства. *Інтелект XXI*. 2018. № 2. С. 135-139.
9. Дьяченко Ю. В. Управління конкурентною стратегією м'ясопереробних підприємств: дис. ... кандидата екон. наук: 08.00.04. Одеса, 2018. 207 с.

10. Карпенко С. М. Основні тенденції розвитку птахівництва. *Економіка и менеджмент*. 2016. Вип. 7. URL: <http://www.ait-magazine.com.ua/sites/default/files/karpenko.pdf>
11. Маховський Д. В. Сучасні тенденції розвитку регіонального ринку м'яса в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2017. Вип. 33. С. 58-64.
12. Седікова І. О., Бондар В. А. Сучасний стан та система управління підприємств м'ясопродуктового під комплексу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 15. Частина 3. 2015. С. 109-113.

References

1. Berger, A. D. (2017). «Modern trends in the development of the meat-processing industry of Ukraine». *Intelekt XXI*. Issue 1, pp. 41-51.
2. Grygorenko, Y. O. (2014). «Modeling of information and innovation mechanism of crisis management by machine-building enterprises on the basis of the theory of fuzzy logic». *Ekonomika i region*. Issue 6 (49). pp. 60-66.
3. Gladij, M. V. and Sychevskij, M. P. (2018). «Functioning of the meat processing industry of Ukraine in the global food system». *Visnyk agrarnoyi nauky*. Issue 5 (782), pp. 5-11.
4. Zaxarenko, N. S. (2017). «Improvement of the Approach to the Formation of the Anti-crisis Management System Forecasting System at Industrial Enterprises». *Molodyj vchenyj*. Issue 6 (46), 434-438.
5. Kalyuzhna, Y. V. (2014). «Express-diagnostics of the crisis situation of the enterprise in order to determine the type of bankruptcy». *Visnyk DNU. Seriya Ekonomika*. 2014. Issue 3. pp. 60-67.
6. Chernoiwanova, G. S. (2016). «Analysis of the state of innovation activity and the development of innovation labor». *Tehnologicheskij audit i rezervy proizvodstva*. Issue 3/4(29). pp. 8-12.
7. Dzhezhdzula, V. V., Yepifanova I. Y. and Oranska, N. O. (2017). «Evaluation of the effectiveness of crisis management of the enterprise under the conditions of innovative development». *Investyciyi: praktyka ta dosvid*. Issue 11, pp. 10-14.
8. Dragan, O. I. (2018). «Introduction of outsourcing technology for improvement of business processes of the enterprise». *Intelekt XXI*. Issue 2, 135-139.
9. Dyachenko, Y. V. (2018). *Upravlinnya konkurentnoyu strategiyeyu m'yasopererobny`x pidpry`emstv*. [Management of the competitive strategy of meat processing enterprises]. Ph.D. Thesis: 08.00.04. Odessa. Ukraine.
10. Karpenko, S. M. (2016). Osnovni tendenciyi rozvy`tku ptaxivny`cztva. [Main tendencies of development of poultry farming]. *Ekonomy`ka y` menedzhment*. [Economics and Management]. (electronic journal). no. 7. Available at: <http://www.aitlogine.com.ua/sites/default/files/karpenko.pdf>
11. Maxovskij, D. V. (2017). «Contemporary trends in the development of the regional meat market in Ukraine». *Visnyk Pryazovskogo derzhavnogo texnichnogo universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*. Issue 33, pp. 58-64.
12. Sedikova, I. O. and Bondar, V. A. (2015). «Modern state and control system of meat products for the complex». *Naukovy`j visny`k Xersons`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya Ekonomichni nauky`*. Issue 15/3. pp. 109-113.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2018 р.